

Het Kerstfeest

door F. BUNGENER.

Bewerkt door
J. P. HASEBROEK.

onder het Kruis.

J. M. BREDÉE'S BOEKHANDEL en UITGEVERSMATSCHAPPIJ,
ROTTERDAM.

KERSTFEEST ONDER HET KRUIS

DOOR

J. P. HASEBROEK.

VIERDE DRUK.

J. M. BREDÉE'S BOEKHANDEL EN UITGEVERSMAATSCHAPPIJ
ROTTERDAM.

En de Koninklijke Bijbel werd meermalen geopend.

I.

„Hoor!... stil!... Een paard!...”

„Ik hoor niets.”

„Een paard, zeg ik u. De sneeuw smooit het geluid van zijn voetstappen; maar...”

„Zou hij het eindelijk zijn?”

„God geve het!”

„Hij is het, moeder, hij is het!” riepen twee kinderen, die binnentraden, of liever binnenstormden.

„God zij dank! Maar vanwaar komt ge, kinderen? Hebt gij hem gezien?”

„Hij rijdt den heuvel op.”

„Hebt gij hem gezien?”

„Ja, van den toren.”

„Bij nacht?”

„De lucht is helder, en voorts...”

„Wat?”

„Wij hebben hem te lief om ons te hebben kunnen vergissen.”

Moeder glimlachte.

„Kinderen! kinderen! Het is juist, als men iemand liefheeft, als men naar hem verlangt, dat men zich vergist. Maar neen . . . Hij is het . . . Hij komt het voorplein op . . . Hij zal naar boven komen . . . Steekt de lichten aan! Steekt de lichten aan!”

En de nieuw aangekomene vond, toen hij de groote zaal binnentrad, haar aan alle kanten bestraald door de vreugdelichtjes van den Kerstboom.

Maar wie was toch die nieuw aangekomene?

Gaan wij eenige oogenblikken op onze schreden terug, en beklimmen wij den toren, waarop de twee kinderen waren geklommen.

Wat allereerst den toren betreft, deze was een van de slottorens van het kasteel Hussinecz in Bohemen. De twee kinderen waren de zoon en de dochter van den heer der plaats, Karel en Frida.

Als wij daar waren geweest en hen hadden kunnen hooren, zou hun gesprek ons spoedig velerlei dingen tegelijk hebben bekend gemaakt. Er zijn tijden, waarin de kinderen al vroeg alles beginnen te zien en te begrijpen; en men verkeerde toen in een dier tijdperken, ofschoon men nog slechts 1413 schreef. Een groote opwekking van verstand en hart verving in eenige landen den zwaren slaap der middeleeuwen, en al die weer geopende oogen hadden zich gewend

naar de Kerk, naar haar leerstellingen en naar haar hoofd, den gewaanden opvolger van Petrus. Wat al dwalingen zijn aan het licht gekomen! Wat al verkeerdheden! Wat al dwingelandij! Maar ook, welk een dorst in vele zielen om de zuivere lucht des Evangelies in te ademen!

Ook zij hadden die ingeademd, onze twee kinderen in het slot van hun vader, beschermer en vriend van den Hervormer van Bohemen, Johannes Huss, die in het dorp geboren was. Zij kenden hem goed, dien grooten leeraar; ze hadden hem lief — en ongetwijfeld hebt gij reeds geraden, dat hij de man was, dien zij verwachtten.

Huss zou dus komen, maar als vluchteling, in den kerkban gedaan door den bisschop van Praag, en dus bedreigd door het gevaar zijn werk te zien teniet gegaan.

En ziedaar waarover onze twee kinderen, onder het wachten op den toren, met elkander gesproken hadden. Zij begrepen, zei ik, veel dingen; één ding evenwel begrepen zij, met name de kleine jongen, niet: het was, hoe men zulk een man kon haten en vervolgen. Altijd kwam hij in zijn kinderlijken eenvoud er op terug om te zeggen: „Maar hij wil immers niets, dan hetgeen goed en zeer goed is; hij wil, dat men tot Jezus en Zijn Woord ga; als hij van den hemel spreekt, zou ik voor mij hem wel een ganschen

dag lang kunnen aanhooren!" De zuster, niet minder kinderlijk eenvoudig, maar een jaar of twee ouder, doorzag misschien de ware oorzaak wat beter. „Er zijn," zei ze, „booze priesters; ja, zelfs de goede willen niet, dat men in den hemel komt, zonder door hun handen te gaan; de paus heeft volgens hen de sleutels van den hemel; de paus heeft ze hun ter hand gesteld, en Huss neemt ze hun af, om ze Jezus, en Jezus alleen, terug te geven. En daarenboven, weet ge wel, dat hij hun nog andere dingen ontnemt? Hij wil niet, dat een mensch zich inbeeldt, dat hij van een ouwel het lichaam van Jezus maken kan. Hij wil niet, dat men beweert, dat een mensch de zonden kan vergeven. Hij wil niet, dat men de missen en de aflaten verkoopen zal. Hij zegt, dat een slecht mensch niet in der waarheid een priester zijn kan, — en, gij weet, de slechtste mensch, die er misschien in de Kerk bestaat, is . . ."

„De aartsbisschop van Praag?"

„Neen."

„Doctor Palecz?"

„Neen."

„Wie dan?"

„Wel, het is Johannes XXIII, de paus."

„Ik wist het wel, maar ik durfde het niet zeggen."

„Gij zijt nog geen Johannes Huss. Hij heeft het wél durven zeggen, hij, en . . .!"

„En hij zal er voor boeten.”

„Zwijg, broeder. God zal weten, hoe . . . Maar neen! God heeft hem misschien voor het martelaarschap bestemd . . . God heeft het recht om te willen, dat ieder van Zijn dienaars gereed zij . . . God zond wel . . .”

Zij zweeg. *God zond wel* ze wilde er bijvoegen: *Zijn Zoon*; maar eer het woord op haar lippen was, was haar hart opeens overstelpt geworden door de groote gedachte: Jezus gekomen om den Zijnen te leeren sterven! Ja, jonge dochter, God heeft Zijn Zoon gezonden, en nu, juist nu, verjaart het tijdstip, waarop de aarde met blijde ontroering Zijn komst ging begroeten.

Zij sloeg den blik op het landschap beneden haar. Ach, wat zij zag was het oude Judea niet, en de nacht was evenmin de zwoele oosternacht van de herders. Beginnende van den voet van den toren, strekte zich een lijkkleed van sneeuw over het aardrijk uit. Pijnboomen, van welker takken de wind de sneeuw had afgeschud staken, zwart van kleur, hier en daar het hoofd op en gaven aan de vlakke het voorkomen van een uitgestrekt kerkhof. Voor het overige geen wind, geen ander geluid meer. Het was een van die oogenblikken, waarin, althans als het hart droevig gestemd is, men zich niet voorstellen kan, dat de zon ooit de aarde heeft toegelachen, of haar ooit weer toelachen zal.

Ons jong meisje intusschen had aan dien somberen indruk zich niet behoeven over te geven. Of maakte men in het kasteel geen toebereidselen voor een feest? Ook in het dorp was meer dan één venster verlicht; met het Kerstfeest is de vreugde algemeen. Maar wat haar betreft, zij nam er geen deel in. Zij was geheel vervuld van alles, wat zij had hooren zeggen omtrent de tijden, die naderden; omtrent de beproevingen, die haar vaderland te wachten stonden, omdat het de heilige banier van Christus had durven opsteken. Zij had dus geen oogen dan voor het sombere winterlandschap. Zij zag er een beeld in van de schuldige wereld, die, door de Zon der Gerechtigheid uit te bluschen, zichzelf tot een kwijnend bestaan veroordeelde, dat eeuwig duren zou. En de wieg van den Christus, die zij in haar verbeelding gezien had, verscheen bestraald door een somber schijnsel. Zij dacht: „Wat kan de Christus nu eerder te doen vinden, dan de wereld te oordeelen en hen te straffen, die zijn troon hebben neergeworpen?”

Maar terwijl de zuster voortging om alleen de aarde en de sneeuw, en de eenzaamheid, en den dood te willen zien, had de broeder zijn blik hooger opgeheven, en de gestarnde hemel had hem andere gedachten ingeboezemd. Een Kerstfeest van vrede en liefde was, al lichtend, opgegaan in zijn jonge ziel. Hijzelf, hij had

ook van die vreeslijke tijden hooren spreken, waardoor men zou moeten heengaan; maar in zijn meer kinderlijk geloof was hij inmiddels geheel van de zoete herinneringen aan het oude, lieve Kerstfeest vervuld.

„Zuster,” zei hij, „hoe gaarne zag ik eens....”

„Wat?”

„De ster der Oosterwijzen, gij weet wel....”

„Ik ook.”

Zij verdiepte zich opnieuw in haar gepeinzen.

„Zuster, waar stond zij? Weet gij het?”

„Neen.”

„Ik voor mij, ik zoek er altijd naar. Ik zou zoo gaarne kunnen zeggen: „Daar is zij, de ster, die het kindeke Jezus heeft gezien.”

„Al de sterren hebben Hem gezien.”

„Geloofst gij dat? Maar het is zoo, ja.... Al de sterren waren daar, evenals heden. O, zuster! komt het u niet voor, dat ze tot ons spreken? In den 19^{en} Psalm staat, dat zij *Gods eer vertellen*. Maar nu is het Zijn liefde, die ze vertellen, zooals zij die vóór veertienhonderd jaren vertelden. Niets verandert daarboven...”

„Gij hebt gelijk, broeder; niets verandert.... en de liefde Gods nog minder dan de sterren, die van haar verhalen. Ik deed verkeerd met alleen de witte en doode vlakke te willen zien. Jezus zal komen als altijd, zachtmoedig en liefdevol; Hij zal, als altijd, in de harten Zijner getrouwen wonen. En daar zijn er, zulke ge-

trouwe harten; en daar zijn er, die *altijd blijde*, zooals Paulus zegt, den goeden strijd tegengaan....”

En het allerblijdst, zuster, gij weet wel, wie? Dat is hij, op wien we wachten.”

„En zoo hij eens niet kwam? En zoo men hem gevangen had genomen?”

„Gij valt altijd weer opnieuw in uw zwaarmoedigen toon. Zoo hij eens niet kwam; zoo men hem gevangen had genomen, of zelfs gedood?”

„Noem dat woord niet!”

„Waarom niet? Als dat gebeurde, zou God ons in zijn plaats een ander zenden.... O! als ik maar vijftien jaar oud was!

„Braaf zoo, broeder. Maar.... hoort gij iets?”

„Zuster, hij is het!”

En we hebben reeds gezien, hoe de twee kinderen, in allerijl van den toren afgeklommen, de zaal binnestormden, om Johannes Huss aan te kondigen.

Hij trad dus binnen. Bij hem was zijn vriend Johan van Chlum, een man met een gouden hart en een dapper zwaard.

„Wat uw zwaard betreft, ik begeer niet, dat gij dat voor mij trekken zult,” had Johannes Huss hem gezegd, toen hij Praag verliet. Maar Chlum daarentegen zou het gaarne getrokken hebben; hij zou

zich gaarne hebben laten dooden, om Johannes Huss voor Bohemen te helpen behouden.

En er waren nog meer van die edele baronnen, die in hem het licht en de glorie van hun land zagen. Peter van Hussinecz had zijn bloedverwanten, zijn vrienden, allen behoorende tot het leger der getrouwen, en hij had ze allen sedert een uur rondom zich bijeenvergaderd, wachtende vol onrust en vreugde. Rondom de meesteres van het kasteel hadden zich eenige edelvrouwen geschaard; eindelijk om den Kerstboom zag men dien lachenden krans, waarvan deze zich zoo gaarne omgeven ziet; den krans van kleine, heldere, levendige oogen, waarin hij zich gelukkig acht zijn lichtjes te mogen weerspiegelen — u, lieve kinderen! . . . Ik wil zeggen, uw voorgangers van vóór vijf eeuwen, want we bevinden ons nu, zooals ik zei, in het jaar 1413. Al die kinderen, zoowel als de twee, waarmee we kennis gemaakt hebben, wisten, dat het Johannes Huss was; allen, zelfs de kleinste, hechtten aan dien naam het duister begrip aan een groot werk, dat moest worden volbracht; van een grooten en vreeslijken kamp, die aan den voet van het Kruis moest worden gestreden.

Alle gelach hield op en alle stemmen zwegen; en terwijl de baron, met beide handen uitgestoken, hem tegemoet ging, bleef Huss op den

drempel staan en sprak, de handen vouwende:

„Vrede zij dezen huize!”

„En hij zal er wezen,” zei de heer des huizes, „ja, hij is er, dewijl gij er zijt. Hoe hebt gij ons ontrust!”

„God waakte.”

„En uw moeder bad.”

En inderdaad, in het midden van dien kring van edelvrouwen was ook een hoogbejaarde vrouw gezeten; een eenvoudige boerin naar haar voorkomen te oordeelen, maar overigens zich onderscheidende door den schranderen, vasten blik van haar oog. En die blik verhaalde haar gansche geschiedenis. Zij toch was het die, arm en een weduwe zijnde, haar zoon had opgevoed, eerst in de vreeze Gods, daarna in de bewustheid, dat hem een groot werk te volbrengen stond. Wie had er niet van hooren spreken, hoe zij, terwijl zijzelve hem naar de hoogeschool te Praag bracht, een gans meenam om die ten geschenke te geven aan den rector; en zie, wat geschiedt? Het dier ontvlucht onderweg, en de moeder ziet daarin een ongunstig voorteeken; op de knieën vallende, bidt ze God, om het in dat voorteeken dreigend kwaad af te wenden; met dat gevolg, dat zij weer moed vat, terwijl de naam *Huss*, die in het Boheemsch *Gans* beteekent, tot een herinnering aan dat klein avontuur blijft strekken. Maar wat zeg ik?

Niets is klein, als God er zich meê bemoeit. De gans had de vlucht van een arend gekregen, en de moeder van den arend had meermalen, ofschoon tegelijk God dankende, in haar binnenste gebeefd.

Hij zag haar dus, zooals zij de armen opende om hem te omhelzen; hij liep naar haar toe.

„Moeder, moeder! Gij hebt gebeden;... Ik wist het. Ja, edele heer! ging hij voort, zich tot den baron keerende, als men voor mij bidt, vooral als mijn moeder het doet, is er een geheime stem, die het mij zegt. Ik gevoel mij dan sterker in het gevaar, ja, vrijmoediger tegenover God zelven om Hem steeds meer te vragen. Ach, broeders, laat ons bidden! Het is er niet alleen om te doen, om een enkel arm, zwak mensch te versterken: het komt er op aan om de gansche Kerk aan de boozen; de schaapskooi aan de wolven te ontrukken. Het komt er op aan... Maar gij weet waarschijnlijk nog niet, wat men gisteren te Praag vernomen heeft? Men heeft vernomen... Maar neen! neen! Het is ten slotte niets nieuws. Laat daardoor uw feestvreugde niet storen. Een lied, kinderen, een lied!”

En de kinderen zongen een lied. Het was Frida, die het hun geleerd had; een schoon lied, maar treurig; treurig, zooals haar hart gestemd was, toen wij haar op den toren zagen.

Maria's Zoon, Hij is geboren,
om eens den kruisdood te ondergaan.

En vervolgens :

Gij herders, gaat naar Bethlehem;
Ik zal ten kruisberg mij begeven.

En nog weer later, bij het einde :

't Best viert men Kerstfeest onder 't Kruis.

Hij had toegeluisterd, eerst met dat heldere hoofd en met dien ernstigen maar vriendelijken lach, die anders nooit dan voor kort van zijn gelaat verdween. Maar nu, van lieverlede geen lach meer, en op zijn voorhoofd een wolk. Frida had het bemerkt; zij ging voort met haar heldere stem den zang te besturen, maar niet zonder op hem nu en dan een onrustigen blik te slaan. Ook anderen hadden die verandering opgemerkt, en toen men zag, dat hij, in plaats van den jeugdigen kring, zooals hij op iederen anderen dag zou hebben gedaan, met warmte te danken, sprakeloos bleef, in gedachten verzonken, bijna somber, — toen begrepen allen, dat er een pijnlijk denkbeeld in hem was opgerezen. Frida werd beurtelings bleek en rood. Eindelijk zei ze :
„Meester, meester! Ik heb u pijn gedaan; ik heb verkeerd gekozen”

En zich naar de kinderen keerende, was het :

„Een ander lied. Kom aan!”

Maar hij :

„Nee, Frida,” sprak hij, „neen geen ander. Gij zijt het niet, die dit lied gekozen hebt, maar God. Hij heeft mij door uw lied herinnerd, wat ik, althans voor dezen avond, te vergeten zocht. Heb dank, mijn dochter! heb dank.”

„Meester,” zei de baron, „gij ziet het. Zwijgen baat niet meer. Wat verbergt gij ons? Wat het ook zijn moge, het is God, zegt gij, die er u weer toegebracht heeft. Als het een zaak is, die u aangaat, voorzeker! dan gaat ze ook ons allen aan. De kinderen zullen intusschen met hun gezang wachten. Spreek!”

„Een kerkvergadering,” zei hij, „is bijeengeroepen. Op andere tijden zou men er zich over hebben moeten verheugen, maar thans zal een kerkvergadering niets kunnen doen, dan den stempel zetten op den toeleg om het geweten te onderdrukken. Zij zullen, zegt men, de drie ellendige pausen, die de kerk onder elkander verdeelen, afzetten; zij zullen voorts de eenheid herstellen, maar de eenheid, die het leven verstikt en die doot. Ach, arme Kerk des Heeren! wie zal u verlossen van dat sombere, alverslindende leger, voor 't welk gij niets zijt dan een veroverd land, dan een kudde, goed om te scheren en om te mishandelen! Ze zullen daar bijeen zijn, zeshonderd, achthonderd, te Constanz, zegt men, om er te leeren elke opwekking en vrijmaking te vloeken. Geen enkele bisschop, op wien het Evangelie rekenen kan, om zich door zijn woord op de kerkver-

gadering te doen hooren. Geen enkele mond, die niet reeds bij voorbaat gesloten wordt, of gereed is op de eerste bedreiging te zwijgen. Den oorlog, dien zij sedert zooveel eeuwen aan het Woord Gods verklaard hebben, gaan zij weer erger en hardnekkiger dan ooit hervatten. Ach, arme, arme Kerk! Kerk van het kleine kuddeke! Kerk van den goeden Herder! dan zult gij waarlijk onder het Kruis, en dan zullen uw schoonste Kerstfeesten de lijdensdagen rondom den Kerstboom zijn, waarvan het lied spreekt."

De vrienden van Huss zagen elkander verwonderdaan.

„Meester," zei de baron, „gij verbergt ons nog iets. Uw taal is doorgaans moediger. Uw minste woorden plegen anders een triomflied te zijn . . ."

„En wie zegt u," hernam hij, „dat ik aan de overwinning twijfel? Zou God kunnen overwonnen worden? Zijn Woord zal zeker overwinnen, al moesten ook allen de een na den ander vergaan, die het hebben genomen voor zwaard en schild. Dat Woord zal dus naar de kerkvergadering gaan. Zoo men het den toegang sluit, zal er wel iemand gevonden worden, die op de deur, al was het met zijn eigen bloed, het protest van den Heere schrijft. — Maar . . . neen . . . ik zwijg. God zal op den dag van den strijd Zich wel een leger weten te verschaffen. Komt, kinderen, gij die na ons dit leger zijn zult, komt aan. Het Kerstfeest onder het Kruis kan desniettemin het Kerstfeest der kinderen zijn . . ."

Hij wees met zijn hand naar de geschenken, die aan den boom waren opgehangen en, terwijl men die uitdeelde, bemerkte hij aan den voet een tamelijk groot kistje, waarop zijn naam geschreven stond. Karel en Frida namen het op een wenk van hun vader en boden het Huss aan. Al de aanwezigen waren opgestaan; alle oogen waren op hen gevestigd.

„Ziehier,” zei de baron, „wat gij daar straks het zwaard en het schild der heiligen genoemd hebt. In naam van den adel van Bohemen stel ik het ter hand aan hem, die er zich reeds zoo vaak op de beste wijze van bediend heeft. Neem het, meester; doe het kistje open . . .”

Het was een prachtige, koninklijke Bijbel. De eerste kunstenaars van 't land hadden het zich een eere geacht, er aan te arbeiden. De band, de sloten, het schilderwerk in kleuren, alles was wonderlijk schoon. Ook de letters waren zoo regelmatig, zoo net, alsof de boekdrukkunst reeds was uitgevonden. Eindelijk, in spijt van Gregorius VII, die voorheen Koning Wradislas verboden had de Boheemsche vertalingen toe te laten — de tekst was in het Boheemsch!

Huss opende hem, en zijn blikken vielen op een bladzijde van Jesaja.

„Ja,” zei hij, „ja, daar is het wel, het goede Woord Gods, zacht en sterk, vriendelijk en machtig. Gij behandelt mij als een Koning, edele vrienden, en ik durf

een zoo rijk geschenk nauwlijks aanraken. Maar het ware geschenk is hierbinnen, op iedere bladzijde, in iederen regel; en, terwijl gij het mij geeft, bewaart gij het tevens voor uzelf en zult het in uw harten bewaren. Ik heb den Bijbel in den blinde opgeslagen; en ik heb een antwoord des Heeren gevonden op al de vragen, die zich in ons vermenigvuldigen, als de groote stormen naderen. Men vraagt zich af, — hoe vaak heb ik het mijzelf gevraagd op dagen, waarin ik u toescheen vol moed te zijn, — men vraagt zich af, of God dan besloten heeft, de wereld aan de boozen en aan de dwazen over te laten; men vraagt zich af, of men dan zoo kwalijk zou doen, met den stroom des kwaads te laten voortstroomen en aldus het oogenblik af te wachten, dat God zelf Zich in Zijn almacht vertoont? O, kleingeloovige menschen, die wij zijn! God is altijd tegenwoordig, altijd zichtbaar; het komt er maar op aan, of wij oogen hebben om Hem te zien. Hij nu, Jesaja, hij zag Hem; hij hoorde Hem: hij laat ons Hem hooren.

„Troost, troost Mijn volk Spreek naar het hart van Jeruzalem, en roep haar toe, dat haar strijd gestreden is! Het gras verdort, de bloem valt af; maar het Woord onzes Gods bestaat in der eeuwigheid Hij zal Zijn kudde weiden gelijk een herder; Hij zal de lammeren in Zijn armen vergaderen Waarom zegt gij dan, o Israel! mijn weg is voor den

Heere verborgen....? Die den Heere verwachten, zullen de kracht vernieuwen; zij zullen opvaren met vleugelen, gelijk de arenden...."

„En de arenden hebben dan ook waarlijk hun vleugelen vernieuwd, meester!...." viel Johan van Chlum in. „Hoe indrukwekkend is uw toon bij het lezen van deze woorden! Het is, of de profeet in u herleeft, en het is mij, alsof ik hemzelf hoor.... Maar.... gij buigt het hoofd... Wat hebt gij daar? Gij slaat een andere bladzijde op, en...."

„En ziehier wat ik gelezen heb, mijn vrienden: *„Ik word nu als een dankoffer geofferd."* Gij kent hem, die dat gezegd heeft, en ik ken iemand, die het hem spoedig nazeggen zal. Wilt gij weten, wat ik u verborg? Dit is het: ik moet naar de kerkvergadering gaan, en ik moet er heengaan.... om te sterven. Men roept mij om te gaan.... Ik zal gaan. Men zegt mij van alle kanten, dat ik er niet van terugkeeren zal.... Ik zal gaan."

Daarop riepen allen:

„Gij zult niet gaan! En waarom zoudt gij het doen? Wat gij hun zoudt kunnen zeggen, dat hebt gij hun sedert lang gezegd in uw boeken. Kunt gij verwachten, dat een enkele ginds met u instemmen, ja zelfs u aanhooren zal? Waartoe dient het, dat gij u in hun handen stelt? Ja zeker, men spreekt de waarheid: als gij er heengaat, zult gij niet terugkomen. Zijt gij dan

heer en meester over uw leven, om het aldus te verspelen? Uw leven behoort ons; het behoort aan het volk, dat de oogen begint te openen voor het licht....”

„Dat volk, mijn vrienden, zal waarschijnlijk geroepen worden om alles voor het Evangelie op te offeren. Is het niet mijn plicht, hun daarvan een voorbeeld te geven? Helaas, vleesch en bloed huiveren er voor; dat hebt gij genoeg gezien. Een oogenblik had God mij aan mijn zwakheid prijsgelaten. Maar ook u ben ik mede een voorbeeld schuldig....”

„Kom, meester, reeds sedert lang geeft gij ons een voorbeeld. Zoo gij nog in leven zijt, is het niet, omdat gij nagelaten hebt den dood te trotseeren. Herinner u....”

En zij begonnen allen zijn geschiedenis te verhalen. Had hij niet reeds als kind, toen hij eens de geschiedenis van het martelaarslijden van den heiligen Laurentius las, zijn hand in het vuur gestoken om een proef te nemen, hoeveel hij er van zou kunnen doorstaan? Had hij niet, reeds sedert verscheiden jaren, door zijn moedig gedrag zich de folteringen waardig gemaakt, waarmee Rome hem bedreigde?.... Zoo vroegen ze, en daarop hem aanvattende bij zijn geweten zelf, daagden zij hem uit om zichzelf voor God af te vragen, of God hem waarlijk naar Constanz riep, en of er niet misschien onder zijn besluit daaromtrent een verzoeking van hoogmoed school?

Een andere verzoeking, die namelijk om naar zijn vrienden te hooren, ja om voor hen te zwichten, begon zijn hart binnen te sluipen. Hij zag zijn moeder aan, als wilde hij bij haar een toevlucht zoeken. Zij bleef onbeweeglijk, sprakeloos. De moedige vrouw zou niet gezegd hebben: „Ga niet!” maar ook om te zeggen: „Ga!” dat was blijkbaar boven haar kracht. Hij zag den moedigen Johan van Chlum aan. Johan van Chlum ging voort hem te zeggen, dat zijn plaats in Bohemen was; dat zijn leven aan het volk van Bohemen behoorde. Alleen tegenover allen, verschrikt, misschien verblijd — er zijn zooveel plooiën in ons hart! — dat hij niemand vond, die er hem een plicht van maakte om op zijn stuk te blijven staan, scheen hij op het punt te zwichten. . . . hij zwichtte werkelijk. . . . en allen, vol blijdschap, herhaalden: „Gij zult niet gaan! Hij zal niet gaan!”

Maar toen, opeens, trad van voor den voet van den Kerstboom een kind, Karel, op hem af en zei, terwijl hij hem diep in de oogen zag:

„Meester, *gy* zult gaan.”

Huss trilde. In dien helderen kinderblik verscheen hem de wil Gods, en zacht, vroolijk, alsof hij van een schandelijk en smartelijk beletsel verlost was, antwoordde hij:

„Welnu, mijn kind, *ik* zal gaan.”

II.

Laat ons er dus ook heengaan, naar de stad Constanz, waarheen Johannes Huss beloofd heeft zich te begeven.

Hij is er. Zoeken wij hem daar, waar hij in verbeelding reeds vroeger was: onder het Kruis en tegenover den dood. Ziet gij daar dicht bij den Rijn dat oude klooster, en daar in een van die torens dat venster met die zware spijlen? Een man bevindt zich daar, bezig om in een droeve stemming naar het ruischen der rivier te hooren.

Ook door zijn geest ruischen als een stroom de herinneringen van het gedenkwaardig jaar, van Kerstmis 1413 tot het Kerstfeest, dat morgen staat aan te breken, dat van 1414. Sedert dien dag, waarop de stem van een kind hem de stemme Gods geweest was, had God hem op de meest grootmoedige wijze het offer vergolden, dat hij bij voorbaat in zijn hart den Heere gebracht had. Hij had — smartelijk verlies! — zijn moeder door den dood verloren; maar

die uitgang van een heilige ziel had des te beter het pad voor haar zoon gebaad. Terwijl hij met elken dag een weinig meer het juk van het Roomsche gezag verbrak, had hij tevens elken dag in het Evangelie zich een waarheid of een genadegave meer toegeëigend, en evenzeer had met elken dag zijn woord meer ingang in de harten gevonden. Het was niet enkel Bohemen meer, maar het was gansch Europa, dat opsprong bij het hooren van den naam van Johannes Huss; en toen hij naar de kerkvergadering vertrok, was zijn reis door het oude Duitschland niet dan een lange triomftocht geweest, die tot in Constanz werd voortgezet door het opgetogen onthaal van het volk. Nu herinnerde hij zich met een godvruchtige blijdschap den dag, dien de loop des jaars haast deed wederkeeren; den avond, waarop God hem bepaaldelijk met den stempel der apostelen, der martelaars had geteekend. Maar met die blijdschap vermengden zich op smartelijke wijze ook andere gedachten, en het Kerstfeest maakte hem sedert eenige dagen zijn kerker nog somberder. Hij zou hem niet door de gewone feestlichten verlicht zien; geen vriend zou er den zegen brengen, waarvan die eeuwenoude lichten het zinnebeeld zijn: de heilige en zalige verlichting der zielen. Hij wist — een groote troost! — dat niemand hem verlaten had. Hij wist, dat Peter van Hussinecz, Johan van Chlum,

Hendrik van Lutzemboch en nog meer anderen, te Constanz met hem of na hem gekomen, in den geest met hem zijn zouden, dicht bij hem, misschien wel aan den voet van den toren, zooals zij daar meermalen geweest waren. Maar — hen te zien! . . . onmogelijk! hen te spreken! . . . even onmogelijk! want soldaten stonden nacht en dag op schildwacht, en werden op hun beurt weer door monniken bewaakt.

En het was niet zonder reden, dat de monniken de soldaten bewaakten, want de soldaten waren, evenals de adel en het volk over 't algemeen voor hem. Daarenboven hij had allen, die gelegenheid gehad hadden hem te zien, sedert hij zich onder hun bewaring bevond, gewonnen door zijn zachtmoedigheid en door zijn gulhartigheid; en onder de geschriften, die hij in zijn gevangenis opstelde, zijn er verscheidene opgedragen aan dezen of genen van die ruwe maar eerlijke mannen, die zooveel mogelijk het lot van den gevangene poogden te verzachten.

Door hen had hij dan ook vernomen, dat de Keizer te Constanz, waarschijnlijk op den avond vóór Kerstmis, zou aankomen. En inderdaad, terwijl hij zijn gedachten den vrijen loop liet, hoor! daar mengden zich opeens in het eentonig geluid van de golven des Rijns andere geluiden, eerst verward, toen meer

kenbaar: toejuichingen, trompetten, mannen en paarden op marsch. Het was duidelijk, dat de Keizer aankwam.

Keizer Sigismund had met eigen hand het vrijgeleide geteekend, dat aan Johannes Huss volkomen veiligheid te Constanz waarborgde. De paus had die belofte verscheurd, Johannes Huss aan den haat van de kerkvergadering overgeleverd, en de kerkvergadering, die omtrent de andere misdrijven van den paus, en terecht, zich zoo gestreng toonde, had in die nieuwe misdaad niet dan een onberispelijke, ja heilige daad gezien. Eerst verontwaardigd, had de Keizer langzamerhand het oor geleend aan de goddelooze leer, die de kerkvergadering voortaan als regelging stellen: „Den kettters woord te houden is onnoodig!” Dus van nu aan geenerlei hulp te wachten van een Keizer, die aan zulke verfoeilijke leermeesters, was overgeleverd! Hij had de gevangenneming goedgekeurd, hij zou ook het doodvonnis goedkeuren.

De geluiden werden luidruchtiger en kwamen telkens naderbij. Huss had eerst bij zichzelf gezegd: „Ik wil geen moeite doen om hem te zien.” Maar desniettemin wendde hij zich onwillekeurig naar het venster, toen de deur achter hem geopend werd. Het was doctor Palecz, landgenoot van Huss, maar een van zijn ergste vijanden.

Men vreesde, dat de Keizer terug zou komen op

de door hem gegeven goedkeuring, die men zijner zwakheid als ontrukkt had; men zond dus Palecz om nog een laatste poging bij den moedigen martelaar — bij den verharden ketter, zooals men zei — te wagen. Hij was het, die op zekeren dag tot Huss gezegd had: „Als de kerkvergadering bepaalde, dat gij maar één oog hebt, moest gij nog niet „neen” zeggen.”

Palecz was een beter man dan de paus, dan de meeste leden der kerkvergadering, want in den grond had hij een vroom gemoed; maar terwijl hij eerlijker was dan de anderen, was hij er slechts te harder om, en als zijn hart week werd, schrikte hij er van als voor een misdaad.

„Huss,” zei hij, „die trompetten zijn voor u de voorboden der bazuinen van het gericht. Daar is de man, die u tot God zal zenden...”

„Dan zal ik hem zegenen!”

„En wel langs den weg des vuurs...”

„Vuur beneden, eeuwige verkwikking daarboven!”

„Huss, ik haat u niet.”

„En ik, ik heb u lief.”

„Ik zou u willen redden.”

„Ja, van den brandstapel, maar zóó, dat gij mijn ziel er bij verloren doet gaan.”

„Ik zou haar redden.”

„Gij zoudt haar doen verloren gaan, Palecz. Zou

ik tegen mijn geweten spreken? Zou ik mij voor den ellendigen afgod neerbuigen, die Johannes XXIII heet?"

„Johannes XXIII? Maar wij zullen hem neerwerpen, dat weet ge wel..."

„Zal een ander beter zijn? Hij zal misschien nog erger wezen. En al ware hij beter, zal hij daarom minder de paus zijn, de overweldiger van de rechten van Christus; de leugenmond der Kerk?"

„Maar waar doolt gij heen, ongelukkige? Iets dergelijks hebt gij nog nooit gezegd. Gij spraakt alleen van de slechte pausen..."

„Ik heb het nu beter ingezien, Palecz. Zou ik onder het juk des pausdoms terugkeeren? Zou ik loochenen, wat de Heere met Zijn vinger in Zijn Woord heeft getoond?"

„De vinger des Heeren is de Kerk."

„O Palecz, ik bid u, geen twistredenen meer! Vernietig mij, maar laat ons niet meer twistredenen. De *Heidenen* stonden aan de martelaars een *laatste feestmaal toe*; aldus mocht men met zijn vrienden de komst van Christus, den Verlosser, vieren. Ik vraag niet, dat mijn vrienden hier mogen binnenkomen; dezelfde goede trouw, die mij den dood tegemoet zendt, zou misschien weigeren haar prooi los te laten. Maar laat mij tenminste in de eenzaamheid, alleen, mijn Kerstfeest laten vieren; laat mij mijn *laatste feestmaal* gunnen, opdat ik mij, geheel alleen, met

mijn geloof, met mijn hoop voeden moge, O, gij gelooft, Palecz, dat gij mij met uw trompetten verschrikt? Luister, daar hoor ik ze weer; maar weet gij, wat ze mij zeggen? Ze zeggen mij: „Ziedaar den grooten strijd! Ziedaar Jezus, die de Zijnen rondom het Kruis, onder het Kruis bijeenroept! Ziedaar de neerlaag en de schande van de machten der wereld, met hoeveel luister en hoeveel gedruisch zij zich nu ook mogen omgeven!” Uw meenedige Keizer . . . hoor maar! . . . hij nadert . . . de stoet komt juist van de overzijde des Rijns hierheen . . . uw Keizer, die van nu aan, dank zij u, mijn naam aan zijn naam gekleefd zal zien als een eeuwige vlek; — ik zou mijn brandstapel niet tegen zijn kroon willen ruilen! Uw Keizer — hij nadert al; daar is hijzelf, omgeven door zijn edele baronnen . . . zie . . . een van hen wijst hem mijn toren. Hij ziet hierheen . . . Hij heeft mij gezien . . . Hij keert het hoofd om . . . Ga voort, o Keizer, ga voort naar de hoofdkerk, waar u, aan den voet des altaars en met het lichaam van Christus in de hand, de man verwacht, die u heeft doen liegen, de man van het gif, de man van den dolk! Ga er dien kus des vredes ontvangen, die uw wang zal bevleken; dat lichaam van Christus, dat uw mond zal bezoedelen! Ik wacht hier den levenden Christus, den goddelijken Bezoeker der gevangenen en der stervenden. Ik wacht het Kerstfeest der herders en der

engelen. Ik zal hier het hemelsche koor, de verkondiging van de groote blijdschap hooren! Ga heen, Palecz, vanwaar gij gekomen zijt. Gij hebt gemeend wel te doen; heb dank! Wilt gij mij de hand geven? . . . Niet? . . . Welnu ga! De Heere zij u genadig! vaarwel."

En Palecz ging weg met rassche schreden, terwijl hij de dikke deur overhaast sloot; maar toch was de deur niet dik genoeg om voor Huss den tranenvloed te verbergen, die op de trap eindelijk uit zijn boezem losbrak, Ga, Palecz; ga die schuldige zwakheid biechten! Ga aan den voet van Rome's altaren uw inkwisiteursmoed weer opwakkeren!

Huss was weer op zijn zitplaats teruggekeerd. Het geluid der trompetten stierf in de verte weg; de menigte was elders heengetogen; de golven van den Rijn vormden het eenige geluid en de eenige beweging, die nog overbleven.

Een uur daarna werd de deur geopend; twee soldaten brachten den maaltijd voor den gevangene. Wij hebben gezegd, dat de soldaten voor hem waren. Zij hadden thans het voorkomen van bijzonder gelukkig en blijde te zijn, om te mogen komen.

„Men zegt, meester Johannes Huss, dat gij den Keizer gezien hebt . . .”

„Ja.”

„En dat de Keizer u gezien heeft.”

„Ja.”

„En dat de Keizer, u ziende, gebloosd heeft...”

„Gebloosd!”

En inderdaad, ware Huss dichterbij geweest, dan zou hij gezien hebben, wat hij op een anderen keer in de volle kerkvergadering zag — Keizer Sigismund, blozende voor zijn gevangene.

„Ja,” hernam de soldaat, „en daarna heeft men gehoord, dat hij tot den heer van Chlum zei.....”

„Chlum was daar?”

„Hij was het, die u aan den Keizer wees.”

„Brave Chlum! Maar de Keizer, zegt gij...”

„De Keizer.... meester Johannes Huss, pas op om nog geen hoop te voeden... De Keizer heeft gezegd: Voor heden sta ik toe....”

„Wat?”

„Men heeft het overige niet gehoord.”

„O, zoo het de vergunning ware om te komen, zou Chlum hier zijn... maar, van naderbij beschouwd, verlang ik niet, dat hij kome...”

En toch! in den grond zijns harten riep hij om hem. Vandaar dat, toen het twee, drie, vier uren geslagen had en hij niets komen zag, niets dan den nacht, die koud en somber naderde, hij het betreurde, dat hij een weinig gehoopt had; en hij deed het beste, wat hij doen kon: hij bood Gode zijn korte, ras opgegeven

hoop ten offer aan. Toen had hij gelegenheid met vreugde het besluit op te maken, dat God het hem geven zou, om de menschen te kunnen missen. De eenzaamheid viel hem minder zwaar, de duisternis minder treurig. Had hij niet aan Palecz gezegd, dat hij alleen zijn Kerstfeest zou weten te vieren?

Maar opeens rijst aan den voet van den toren een lied omhoog:

Maria's Zoon, Hij is geboren,
om eens den kruisdood te ondergaan...

en onze gevangene herkende niet alleen het lied, maar ook de stem van Frida, die evenals te Hussinecz, een zangkoor van kinderen bestuurde. Frida te Constanz! Hij wist het niet, daar hij reeds gevangen was, toen zij er met haar vader aankwam.

Hij hoort dus, hij hoort; en bijna zonder het zelf te weten, knielt hij neer. En dit was niet alleen om God te danken, dat Hij hem zijn vrienden gezonden had: een andere gedachte, een gebed voegde zich bij zijn dank. Dit lied was een jaar geleden een profetie; nu is het de tegenwoordig zijnde, onverbiddelijke werkelijkheid. Huss vraagt aan den Heere, om altijd dieper in het gevoel te mogen komen, dat dit lied uitdrukt: in het gevoel der onuitsprekelijke zalige

eenheid met Jezus, den Koning der martelaars. En de Koning der martelaars heeft reeds op zijn gebed geantwoord, en bij het laatste vers hooren de kinderen een mannestem, die van den toren neerdaalt en zich met hen vereenigt, om het refrein te herhalen:

't Best viert men Kerstfeest onder 't Kruis!

Maar nauwlijks is het lied geëindigd, of de gevangene hoort, dat men naar boven komt. De deur ontsluit zich. Daar zijn Johan van Chlum, Peter van Hussinecz, Lutzemboch en nog meer anderen. Daar liggen ze in zijn armen! En zie! een oogenblik later komen onze zangers, de kinderen, uit de stad als vertegenwoordigers van de vrome familiën, die zich voor hem hebben durven verklaren; ziedaar aan hun hoofd Frida. Maar Frida komt niet het eerst. Het is Karel, die naar Huss toevliegt, Karel, die al weenend naar zijn hand grijpt, om haar te kussen.

„Meester, meester, ik ben het, die u hier heb doen komen!”

Maar Huss zegt, terwijl hij de hand op Karels hoofd legt en hem dwingt om hem in 't gezicht te zien:

„Ja, gij zijt het: hebt gij er berouw van?”

„Welnu, neen! roept het kind; neen! neen! Gij moest komen; gij zijt gekomen; en dat is goed....

En terwijl Huss hem daarop in zijn armen neemt, kust hij hem tweemaal op het voorhoofd.

Hus bleef op den drempel staan en sprak, de handen vouwende :
„Vrede zij dezen huize”.

Men verhaalde hem, wat hij nog niet dan slechts ten halve wist. Johan van Chlum was den Keizer op een afstand van twee mijlen van de stad gaan opwachten. Hij had hem met alle rondheid en stoutmoedigheid toegesproken; hij had in hem een man gevonden, die worstelde met zijn geweten, en die poogde den man te haten, dien hij niet durfde redden. Chlum had toen verzocht, dat hij tenminste den gevangene zien zocht. Maar neen, een weigering; opnieuw een weigering! De vriend van Huss had het hoofd gebogen, maar hij had den Vorst niet verlaten, naast hem rijdende, hem pijnigende, nu door zijn stilzwijgen, zooals vroeger door zijn smeekbeden. Maar opeens, aan den voet van den toren gekomen, had hij uitgeroepen: „Hij is daar, en hij ziet u.” Wij weten het overige.

„Maar waarom,” zei Huss, „daar men het u toch vergunde, waarom zijt gij niet eerder gekomen?”

„De Keizer,” was het antwoord, „heeft geëischt, dat men den nacht zou afwachten . . . en wij hebben onzen tijd niet verbeuzeld,” voegde Johan van Chlum er zachtkens bij. Daarna meer overluid:

„Meester Huss, wij hebben gepoogd, u naar 's lands wijze een Kerstfeest te bezorgen. De kinderen hebben u met hun lied begroet. Zeer gaarne zouden wij ook een Kerstboom voor u opgericht hebben; maar hier, onmogelijk! En toch, zie”

Twee soldaten, dezelfde, die zich zoo gelukkig achtten, hem te mogen dienen, kwamen binnen. Zij brachten, bedekt met eenige dennetakken, het geschenk van 't andere Kerstfeest, den Bijbel. Huss had hem in Bohemen gelaten, denkende aan de mogelijkheid, dat hij spoedig weer zou keeren; zijn vrienden brachten hem dien nu terug.

„Men zal hem verbranden,” riep hij uit. „Maar laat het zijn: ik heb hem dan toch weergezien en in handen gehad... Ja, mijn Bijbel, gedenkteeken van de nationale godsvrucht, herinnering aan het vaderland zoowel als een stem des heils. Zie hem daar, als een heilige bode van al de zielen, die daar beneden *„gemeenschap hebben aan mijn banden,”* zooals de Apostel zei. En, gij mijn vrienden, wien ik, meen ik, nog niet gedankt heb, weest gezegend! Weest gezegend, kinderen, dierbare kinderen! Uw lied is voor mij een engelenlied geweest; gij hebt mij Jezus' komst aangekondigd. Hij was met mij, ik weet het wel: Hij is nog meer met mij, ik gevoel het, sedert gij daar zijt...”

En het onderhoud ging voort, kalm, godvruchtig, bijna vroolijk; en de gevangene las zijn vrienden een brief voor, dien hij gisteren geschreven had; zijn schoonen en roerenden brief: *„Aan het volk van Bohemen,”* een eeuw later door Luther in het licht gegeven; de kinderen zongen van tijd tot tijd;

de koninklijke Bijbel werd meermalen geopend; de soldaten kwamen naar boven om te luisteren: en in spijt van de sombere gestalten, die voor de vensters van 't klooster al deze dingen bespieden, gingen de uren in vrede voorbij.

Maar als de gevangene minder vervuld was geweest van zijn godvruchtige blijdschap, dan zou hij gezien hebben, dat zijn vrienden van tijd tot tijd blikken met elkander wisselden. Twee of drie malen, dat hij het gesprek op zijn gevangenis of op zijn dood bracht, was Johan van Chlum op het punt geweest, hem in de rede te vallen. Eindelijk, tegen middernacht, terwijl hij er opnieuw op zinspeelde, zei Johan van Chlum levendig, ofschoon half luid:

„Neen, mijn vriend, neen; weg met die gedachten! Wij hebben u alles laten zeggen; wij hebben gewild, dat het offer in uw hart volkomen zijn zou. Het is zulks; wij zijn er getuigen van, en God ook! Maar God neemt het niet aan. Alles is in gereedheid voor uw vlucht. De soldaten zijn gewonnen; de monniken zijn in hun middernacht-mis, en daarbij, met hen zou men spoedig klaar zijn. Zie hier een ridderkleeding, Onze lieden wachten. In een kwartier zijn wij op weg naar Duitschland Maar, wat scheelt u, meester? „Wat scheelt u?”

„Dit,” zei Huss, „dat de Keizer hedenmorgen voor mij gebloosd heeft, en ik wil, indien ik hem ooit weerzie, niet voor hem hebben te blozen.”

„Gij hebt dan beloofd niet te vluchten?”

„Neen, maar gij hebt gevraagd mij te mogen zien. Was dat niet: beloven dat gij niet iets anders zoudt doen?”

„Dat is onze zaak, meester,” zei Peter van Husinecz.

„Dat is mijn zaak, en nog meer. Men zou het u vergeven, dat gij bedrog hebt gepleegd om een vriend te redden; men zou het mij niet vergeven, mij dat bedrog te hebben laten aanleunen.”

„O, laat men zeggen, wat men wil, zoo maar...”

„Ja, zoo wij maar zeker zijn, dat God het goedkeurt! Zou Hij het goedkeuren?... O, mijn vrienden, al is het slechts van verre, dat ik de voetstappen van mijn goddelijken Meester druk, ik moet, ik wil ze toch drukken tot den einde. „En het geschiedde, als de dagen Zijner opneming vervuld werden, zoo sterkte ¹⁾ Hij zijn aangezicht om naar Jeruzalem te reizen.” Ik ook, ik wil met Zijn hulp mijn aangezicht sterken, en ik zal aldus het uur van de laatste beproeving tegemoet gaan. Gij schudt uw hoofd; gij schijnt te denken, dat ik gehoor geef aan een inblazing van menschelijke eierzucht, van hoogmoed... Karel,

1) Aldus in het Fransch. In de Statenvertaling staat: richte.

mijn kind, kom! Men wil, dat ik vanhier vluchten zal."

„O, welk een geluk!"

„Hoor goed toe. Men wil, dat ik vanhier vluchten, dat ik den dood ontvluchten zal. Men wil, dat ik u leeren zal om ook te vluchten. Wat zegt gij er van?"

Het kind werd bleek. Zijn oogen gingen van Johannes Huss naar zijn vader, want hij had begrepen, dat vader voor de vlucht was.

„Spreek," zei de vader, „spreek."

„Welnu, meester Huss, ik zei u het vorige Kerstfeest: Ga! maar op dit Kerstfeest zeg ik u: Blijf."

Frida weende. Huss ondervroeg haar met zijn blik. Zij fluisterde „Blijf."

„En ik zal blijven, kinderen, zei hij, en uw vader zal mij beter begrijpen dan iemand; en Johan van Chlum . . ."

„Meester," sprak deze, „is het beslist?"

„Ja."

„Zonder spijt?"

„Zonder spijt."

„Welnu, des te beter. Ik heb er op aangedrongen om te vluchten; ik heb er geen berouw over. Maar op den bodem mijns harten . . .

„Ik herken u, Chlum."

„Op den bodem mijns harten hoopte ik, dat gij weigeren zoudt. En gij ook, Hussinecz . . . En gij allen . . . Ik was te zeer uw vriend, Johannes Huss,

om niet te wenschen dat uw eerekroon volkomen, zou zijn, volkomen voor de menschen, volkomen voor God. Zij zal het zijn, zij is het reeds. En echter, o mijn dierbare meester . . .

De tranen smoorden zijn stem. Er stonden tranen in aller oogen.

„Dierbare meester,” hernam hij, „ook ons offer is groot. Wij brengen u ten offer aan ons Vaderland, aan de Kerk. Het Kerstfeest zal ons niet, als God, Zijn Zoon zien geven, maar den besten, den dierbaarsten der vrienden . . . Zie, daar is het, dat Kerstfeest, want de klok slaat middernacht; en dat is ook het uur, waarop wij beloofd hebben u te verlaten. Zullen wij u weerzien? God weet het. Nog eens dan, nog eenige woorden, waarde meester, opdat wij die in ons hart meenemen! . . .”

En toen, alsof het offer, nu geheel vrijwillig gebracht, hem nog gemaklijker geworden ware, vervolgde hij met een volmaakte kalmte het woord, dat hij hun reeds vroeger op den avond had toegesproken. Hij leek Socrates aan de poort des doods, sprekende van het leven en de onsterfelijkheid; maar, gelukkiger dan Socrates, kon hij zeggen: „Ik weet, in wien ik geloofd heb.” Hij was de Christen, sprekende in eenzelfden verheven geest van de ellende en van de heerlijkheid der Kerk. Hij was gelijk de soldaat, die zich zonder snoeverij, zoowel als zonder vrees, onder-

houdt over de kansen van den goeden strijd. Hij was ook profeet; niet een, die zich voor een profeet uitgaf, maar die met de oogen des geloofs las in een toekomst, waarin licht en duisternis waren dooreengemengd. Hij sprak van de gevechten, die men zou moeten leveren, onder hoofden nog stoutmoediger, en hij voegde er bij, nog gelukkiger dan hij. Hij sprak van de vrijmaking der Kerk en van de pogingen der oude priesterschap om haar onder het juk terug te brengen; van het tijdperk der dwaasheden, volgende op dat der misdrijven, en eindelijk van de overwinning in 't verschiet, die wel verre verwijderd was, maar zeker en ontwijfelbaar. En daarna, den Bijbel opnemende, die op zijn nederige tafel lag, ging hij voort: „Wat gij mij het vorige jaar zeldet, zegt en herzegt het overal: Ziehier het schild, ziehier het zwaard! Ziehier de kracht om beide te kunnen voeren!”

Hij had het heilige boek weer geopend; hij sloot het en na een oogenblik van strijd hernam hij met bevende lippen:

„Gij moet het meenemen; ik wil het. Morgen zou men het mij ontnemen. O boek! boek! Ik zal niet derwaarts weerkeeren, vanwaar gij komt; maar zoo gij derwaarts weerkeert, zoo uw asch niet met de mijne geworpen wordt in den Rijn, o! zeg bun daarginds, met hoeveel vreugd ik u teruggezien heb; zeg

hun, dat ik u geopend heb, biddende voor hun zielen, en dat ik u gesloten heb, nog biddende voor hen en voor het vaderland. Zeg hun, dat God getrouw is; dat hun bloed, evenals het mijne, een zaad van gerechtigheid en heerlijkheid worden zal. Zeg hun, dat hun nederige apostel, die alsdan gestorven zal zijn, is heengegaan hen zegenende, en dat zoo het hem gegeven wordt het aangezicht des Heeren te zien, hij nog voor hen bidden zal. Vaarwel, heilig Woord, vaarwel! Ik zal u niet meer lezen; ik zal met een vroom geduld verwachten, dat ik u daarboven zal weervinden in den eigen mond des Heeren..."

Daarna, nadat hij den Bijbel gekust had als een kind, dat men in de kleine doodkist legt, legde hij hem in het kistje, sloot het en gaf het terug aan zijn vrienden, die in tranen baadden. Maar hem aangaande, dat nieuwe offer zou opnieuw zijn hart versterken! Een laatste band was gebroken. De martelaar behoorde nu geheel aan God toe; het *Kerstfeest onder 't Kruis* was alreede *het Kerstfeest in de heerlijkheid*.
